

Tõhusad küsitlemispraktikad uudisintervjuudes

Ammendava teemakäsitluse saavutamine eksperdi- ja kogemusintervjuudes

Viivika Eljand-Kärp

Uudisintervjuud ümbritsevad meid kõikjal – need saadavad meid siis, kui hommikukohvi kõrvale raadiot kuulame, ja juhatavad õhtul uudistesaste taudal öösse. Suur osa neist intervjuudest ei võta kedagi vastutusele ega käsitle konflikti. Sageli kuuleme neis hoopis n-ö tavalisi inimesi isiklikke kogemusi jagamas, eksperte oma teadmiste pinnalt mõnd ühiskondlikku küsimust kommenteerimas või hoopis sportlaseid võistlustulemuste üle arutlemas. Ometi annab neis intervjuudes sageli tooni intervjuueerija püüd vestluspartnerit justkui vastutusele võtta.

Olgu siinkohal ilmekaks näiteks Norra laskesuisataja Ingrid Landmark Tandrevoldi 2023. aastal välja öeldud emotsionaalne mõttekäik pärast üht järjekordset intervjuud meediale:

„Muutun kurvaks, kui pean vastama viiekümnes intervjuus küsimustele „Miks sa lased nii halvasti?“, „Miks sa oled nii kehv?“ ja „Miks sa ei suuda probleemile lahendust leida?“. Proovin iga hinna eest seda teha. Pole väga kerge endasse uskuda, kui kõik teised ütlevad, kui halb ma olen. See on nagu ujulas ujumine. Sa lihtsalt püüad ujuda, ujuda, ujuda, aga kõik töötavad sulle vastu. /.../ Ma vihkan ajakirjanikke!“¹

Minu pikaajaline kommunikatsioonitöö koge-

mus on näidanud, et negatiivseid emotsioone kogevad sageli intervjuude järel ka näiteks teadlased, kes on läinud avalikkuse ette mõnd probleemi või küsimust selgitama. See ajendas mind küsima, kuidas saaksid intervjuud kõigi poolte jaoks tõhusamad olla.

Selgus, et erialakirjanduses on siiani saanud määramatult palju uurijate tähelepanu just konfrontatsiooni sisaldav vastutajaintervjuude alatüüp, mis on vorminud kogu uudisintervjuude paradigma. Selle kõrval on jäänud vaeslapse ossa teist tüüpi uudisintervjuud.² Oma töös lähtusin Martin Montgomery³ klassifikatsioonist, mille järgi saab eristada nelja uudisintervjuu alatüüpi: eksperdi-, kogemus-, korrespondendi- ja vastutajaintervjuud. Selle jaotuse alus on intervjuueeritava roll intervjuus, millest tuleb omakorda intervjuu eesmärk ja selle saavutamiseks rakendatavad tehnikad.

Paraku ei aita vastutajaintervjuudele omased tehnikad saavutada edu näiteks kogemus- või eksperdiintervjuudes, kus vestluspartner pole aru andvas rollis. Nii huvitaski mind just see, millised tehnikad võiksid abiks olla seda tüüpi uudisintervjuudes. Keskendusin doktoritöös intervjuudele teadlaste ja sportlastega.

Artikli aluseks on 2024. a TÜ ühiskonnateaduste instituudis kaitstud doktoritöö (juh Halliki Harro-Loit ja Anu Masso), digar.ee/arhiiv/nlib-digar:1005142.

¹ Treial, M. (2023). Pisarais Tandrevold: ma vihkan ajakirjanikke! *Õhtuleht*, 7. märts. Kasutatud 20.03.2023, <https://sport.ohuleht.ee/1081211/pisarais-tandrevold-ma-vihkan-ajakirjanikke?fbclid=IwAR3xHmkF-OzVFUxo5il8SPNBRB8XmWUF7Epxuklsts3497nggg9saHbclMiU>.

² Blum-Kulka, S. (1983). The Dynamics of Political Interviews. *Text & Talk*, 3(2), 131–154. DOI:10.1515/text.1.1983.3.2.131; Clayman, S. E. (1992). Footing in the Achievement of Neutrality: The Case of News Interview Discourse. P. Drew (toim), *Talk at work* (lk 163–198). Cambridge: Cambridge University Press; Clayman, S. E., Heritage, J., Elliott, M. N. ja McDonald, L. L. (2007). When Does the Watchdog Bark? Conditions of Aggressive Questioning in Presidential News Conferences. *American Sociological Review*, 72(1), 23–41. DOI:10.1177/000312240707200102; Fetzler, A. ja Weizman, E. (2006). Pragmatic Aspects of Political Discourse in the Media. *Journal of Pragmatics*, 38(2), 143–153; Harris, S. (1991). Evasive Action: How Politicians Respond to Questions in Political Interviews. P. Scannell (toim), *Broadcast Talk* (lk 76–99). London: Sage; Hutchby, I. (2005). News Talk: Interaction in The Broadcast News Interview. S. Allan (toim), *Journalism: critical issues* (lk 210–223). Buckingham: Open University Press; Montgomery, M. (2008). The Discourse of the Broadcast News Interview: A Typology. *Journalism Studies*, 9(2), 260–277. DOI:10.1080/14616700701848303; Rendle-Short, J. (2007). Neutrality and Adversarial Challenges in The Political News Interview. *Discourse & Communication*, 1(4), 387–406; Tolson, A. (2006). Media Talk: Spoken Discourse on TV and Radio. Edinburgh: Edinburgh University Press.

³ Montgomery, M. 2008.

Kogemus- ja eksperdiintervjuud esindavad sootuks teistsugust kolmiksuhet ajakirjaniku-intervjueeritava-auditooriumi vahel kui vastutajaintervjuu, milles ajakirjanik rakendab sageli agressiivset küsitlemisstiili.⁴ Uudisintervjuu tüüpe lähemalt analüüsides võib mõista, et väga oluline aspekt, mis eristab vastutajaintervjuud teist tüüpi uudisintervjuudest, on ajakirjaniku ja intervjueeritava suhe ning sellest tulenev intervjueeritava abistamise või toetamise määr. Vastutajaintervjuus on ajakirjanik justkui kohtunik, neljanda võimu jõuline esindaja, kes võtab intervjueeritavat vastutusele, vastandub talle teadlikult, hoiab sel moel pinget õhus ja püüab säilitada objektiivsust.⁵ Muude formaatide puhul on ta pigem lihtsustaja, selgitaja, vahendaja või tõlkija, kes püüab intervjueeritavat teema avamisel toetada.⁶

Otse-eetri uudisintervjuude spetsiifikast

Mind huvitasid uurijana eelkõige otse-eetris kõlavad või monteerimata vestlused. Väga sageli ongi uudisintervjuud eetris otse ehk reaalajas. See tähendab, et intervjuu sünnib vaatajate-kuulajate ees, mis muudab selle formaadi eriti nõudlikuks ja vastuoluliseks.⁷ Kõik lausutud sõnad jõuavad intervjuu jälgijateni ilma filtrita, neid ei ole võimalik hiljem intervjuust välja lõigata. Nii saab iga sõna ja mõte suure kaalu, sest hiljem ei saa selgitusi juurde lisada ega öeldut muuta. Ka võib sellist intervjuud pidada mõnes mõttes ennustamatuks. Näiteks kogemusintervjuu puhul ei ole võimalik ette aimata intervjueeritava meeleolu, mis võib aga mõjutada kogu vestluse suunda. See tähendab, et ajakirjanikult eeldab otse-eeter maksimaalset aktiivset kohalolu, tähelepanu ja oskust kiiresti kohaneda.

Just sellist spontaansust võib pidada otse-eetri intervjuu tõeliseks tuumaks, mis annab auditooriumile tunde, et ollakse tegelikkuse sünni juures isegi siis, kui intervjuu tehakse mõnes neist väga kaugel asuvas paigas.⁸ Ehk just tänu spontaansusele võib otse-eetri uudisintervjuud pidada ringhäälingus kõige põnevamaks jutuajamiseks. Oluline on, et auditoorium tajuks, et kõik sünnib otse nende silme all. See tähendab muu hulgas sobivat sõnavalikut (*nüüd, praegu, kohe, siin, täna jne*), et luua intervjuu jälgija-

tele tunne, justkui oleksid nad vestluses osalised.

Teisalt võib väita, et otse-eetris on spontaansuseks võrdlemisi vähe ruumi: ajakirjanik, kes võib küll näida väga paindlik ja vooluga kaasa minev, on tavaliselt teinud enne intervjuud põhjaliku eeltöö, planeerides intervjuu kindlasse ja tihti üsna kitsasse ajaraami.⁹ Seega, kuigi otse-eetri uudisintervjuu juures hinnatakse ennekõike loomulikkust, on sageli tegu teadlikult ja oskuslikult juhitud „etendusega“, mis lihtsalt mõjub spontaanselt.¹⁰

Uurimisküsimused

Minu doktoriuuringuid ühendas katusküsimus: millised võimalused on ajakirjanikel tõhusamaks küsitlemiseks monteerimata ja/või otse-eetri eksperdi- ja kogemusintervjuudes?

Et kesksele katusküsimusele vastust leida, sõnastasin viis täpsustavat uurimisküsimust.

1. Milliseid küsitlemistehnikaid kasutavad ajakirjanikud monteerimata ja/või otse-eetri uudisintervjuudes?

2. Kuidas avavad eksperdid monteerimata ja/või otse-eetri uudisintervjuudes teemat?

3. Kuidas toetavad ajakirjanikud intervjueeritavat monteerimata ja/või otse-eetri uudisintervjuudes?

4. Millised on monteerimata ja/või otse-eetri intervjuudes kasutatud küsitlemistehnikate peamised puudused?

5. Milline on ajakirjanduslike uudisintervjuude kehtiv tüpoloogia ja millisel viisil on võimalik seda täiendada?

Meetod ja valim

Oma doktoritöö jaoks uuringuid disainides ja tulemusi analüüsides tegin läbi omamoodi metodoloogilise teekonna, kombineerides induktiivset ja deduktiivset strateegiat. See aitas mul kogu protsessi vältel pidevalt liikuda üldisemalt vaatelt detailitasandile ja vastupidi.

Siiani on uudisintervjuu praktilistest ja teoreetilistest käsitlustest puudunud norm või alus, mille järgi saaks hinnata ja parendada toetavate monteerimata ja/või otse-eetri uudisintervjuude tõhusust. Seetõttu lõin doktoritöö käigus ise normatiivse

⁴ Clayman, S., Elliot, M., Heritage, J. ja McDonald, L. (2006). Historical Trends in Questioning Presidents 1953–2000. *Presidential Studies Quarterly*, 36, 561–83; Montgomery, M. (2010). Rituals of Personal Experience in Television News Interviews. *Discourse & Communication*, 4(2), 185–211.

⁵ Hutchby, I. (2005); Rendle-Short, J. (2007); Tolson, A. (2006).

⁶ Montgomery, M. 2010.

⁷ Bourdon, J. (2000). Live Television is Still Alive: On Television as an Unfulfilled Promise. *Media, Culture & Society*, 22(5), 531–56.

⁸ Ibidem; Lundell, Å. K. (2010). Dialogues Between Journalists on the News: The Intraprofessional 'Interview' as a Communicative Genre. *Media, Culture & Society*, 32(3), 429–450.

⁹ Lundell, Å. K. (2010).

¹⁰ Ibid.

Tabel 1. Toetava uudisintervjuu interaktsiooni tõhususe hindamise maatriks

AJAKIRJANDUSLIKUTOETAVA UUDIS- INTERVJUUDISTIPLINAARSED LÄHTEKOHAD			INTERVJUU ALGUS	INTERVJUU KULG	INTERVJUU LÕPP
Interpersonaalse kommunikatsiooni teooria	Ajakirjaniku ja intervjueeritava vastastikuse sõltuvusesuhe, mida iseloomus- tavad selged saatja ja vastu- võtja rollid	Ajakirjanik vestleja rollis	Ajakirjaniku vestleja rollist tulenevad uudis intervjuu avamise tehnikad ja intervjueeritava roll	Ajakirjaniku vestleja rollist tulenevad uudis intervjuu juhtimise tehnikad ja intervjueeritava roll	Vahendaja ja vestleja rollist tulenevad uudisintervjuu lõpetamise tehnikad
		Ajakirjanik vahendaja, koostöö partnerija „tõlkija”rollis	Ajakirjaniku vahendaja rollist tulenevad uudis intervjuu avamise tehnikad ja intervjueeritava roll	Ajakirjaniku vahendaja rollist tulenevad uudis intervjuu juhtimise tehnikad ja intervjueeritava roll	
	Lingvistika (selge kõne voorude süsteem ja järgnevuse jada; küsilause tüüp ja eesmärk)		Lingvistikast tulenevad tõhusa uudisintervjuu avamise tehnikad	Lingvistikast tulenevad tõhusa uudisintervjuu juhtimise tehnikad	
	Kuulamisteooria (aktiivne kuulamine: tähelepanemine, mõistmine ja tagasi sidestamine)		Kuulamisteooriast tulenevad tõhusa uudisintervjuu avamise tehnikad	Kuulamisteooriast tulenevad tõhusa uudisintervjuu juh- timise tehnikad	
Psühholoogia			Psühholoogiast tulenevad tõhusa uudisintervjuu avamise tehnikad	Psühholoogiast tulenevad tõhusa uudisintervjuu juhtimise tehnikad	

maatriksi (vt tabel 1), milles tõin kokku elemendid neist distsipliinidest, mis aitavad selgitada tõhusa vestluse saavutamise viise. Seejärel kandsin need komponendid üle ajakirjandusliku intervjuu konteksti, analüüsides nende ilmumist intervjuude mikrotasandil.

Nii jõudsin näiteks kuulamisteooriat analüüsi- des toetava kuulamise kontseptsioonini, mis eel- dab aktiivset kuulamist, tähelepanemist, mõistmist ja tagasisidestamist. Toetavale kuulamisele lisasin tõhusa küsitlemise põhimõtted.¹¹ Interpersonaal- se kommunikatsiooni teooriast¹² kandsin uudisin- tervjuusse üle küsimuse rollide kohta, mida osale- jad intervjuus täidavad. Kui rääkida tõhusa vestluse ideest, peab muu hulgas mõtlema sellele, kelle jaoks peaks vestlus tõhus olema. Sestap sai maatriksi puhul oluliseks määrata kindlaks, millised on vest- lust kujundavad sotsiaalsed rollid ja millist kasu saa-

vad eri tüüpi toetavatest intervjuudest need, kes seal osalevad.

Selles maatriksis on intervjuu jaotatud mõtteliselt kolmeks, lähtudes Brian Paltridge'i teooriast,¹³ mil- le järgi on intervjuul selgesti eristatavad algus, kulg ja lõpp. Nii võtsin kõik valimis olevad intervjuud mikrotasandil intervjuu etappide kaupa lahti ja ana- lüüsisin tõhusaid tehnikaid uudisintervjuu alguses, käigus ja lõpus.

Tõhusad tehnikad uudisintervjuu alguses

1. Ajakirjaniku vestlejarolli puhul võtavad tema ja intervjueeritav intervjuus võrdsete vestluspartne- rite rolli. Ajakirjanik abistab intervjueeritavat selles, et tema kogemust auditooriumini viia. Ajakirjaniku põhitähelepanu on suunatud pigem vestluspartneri- le, auditooriumit käsitatakse pealtvaatajana.

2. Ajakirjaniku vahendajarolli puhul keskendub

¹¹ Clayman, S. (2010). Questions in Broadcast Journalism. A. F. Freed ja S. Ehrlich (toim), „Why Do You Ask?": The Function of Questions in Institutional Discourse (lk 2–35). Oxford: Oxford University Press; Ekström, M. (2006). News from the Interview Society. M. Ekström, Å. Kroon ja M. Nylund (toim), Historical Shifts and the Role of the Journalistic Interview in Modern Media (lk 7–21). Göteborg: Nordicom.

¹² Trenholm, S. ja Jensen, A. (2008). Interpersonal Communication. New York: Oxford University Press.

¹³ Paltridge, B. (2012). Discourse Analysis: An Introduction (2nd ed.). London: Bloomsbury; Paltridge, B. (2000). Making Sense of Discourse Analysis. Gold Coast: Antipodean Educational Enterprises.

ajakirjanik eeskätt auditooriumile, keda ta püüab eksperdi sõnumite vahendamisel abistada. Intervjueeritav võtab selgitajarolli.

3. Ajakirjanik teeb auditooriumi ja intervjueeritava jaoks selgeks, millal intervjuu algab.

4. Ajakirjanik alustab vestlust avaküsimusega, mis sobib teemaga, raamistab intervjuu ja seab fookuse.

5. Ajakirjanik väljendab intervjuu eesmärki.

6. Intervjueeritav väljendab intervjuu sissejuhatuses verbaalselt ja/või mitteverbaalselt, et nõustub ajakirjaniku ettepanekutega.

7. Ajakirjanik tutvustab intervjueeritavat.

8. Ajakirjanik rakendab võtteid auditooriumi tähelepanu pööramiseks.

9. Ajakirjanik alustab intervjuud ühe küsimusega, mis sobib intervjuu formaadi, tüübi, ajaraami, intervjueeritava ja teema fookusega. Sellele järgneb loogiline vastus.

10. Avaküsimuse maht on kooskõlas intervjuu eesmärgiga.

11. Avaküsimus toetab teema avamist ja julgustab vastajat rääkima.

12. Küsimuse eesmärk on selge.

13. Intervjueeritav reageerib küsimusele loogilise lausungiga.

14. Intervjueeritava vastus on kooskõlas nii küsimuse kui ka intervjuu fookusega, andes tunnistust küsimuse selgusest ja mõistetavusest.

15. Ajakirjanik kasutab teema avamisel positiivseid mitteverbaalseid suhtluselemente, mis loovad avatud õhkkonna ja julgustavad intervjueeritavat teemat avama.

16. Intervjueeritav jälgib ajakirjaniku mitteverbaalseid väljendusi ja reageerib neile loogiliselt.

17. Intervjueeritava ja ajakirjaniku mitteverbaalsed väljendused näitavad aktiivset kohalolu.

18. Intervjueeritav märkab avaküsimuses ja sissejuhatuses võimalikke meelevaldseid eeldusi ja vales hinnanguid ning juhib neile tähelepanu.

Tõhusad tehnikad uudisintervjuu käigus

1. Vestleja- ja vahendajarollis olles juhib ajakirjanik intervjuud valitud fookuse piires ning kasutab selleks vestluse juhtimise võtteid. Intervjueeritav on koostöine vestluspartner, kes reageerib ajakirjaniku küsimustele ja/või kommentaaridele loogiliste vastustega. Ajakirjanik ja intervjueeritav toetavad teineteist sooviga arendada vestlust mõlemale huvipakkuval teemal. Kogemusintervjuus avab intervjueeritav teemat oma kogemustest ja seisukohtadest

lähtuvalt. Eksperdiintervjuus avab ta teemat oma pädevusest lähtuvalt ning ajakirjanik on vahendaja ja intervjueeritav selgitajarollis.

2. Kõnevoorude hulk ja pikkused püsivad loogilises tasakaalus.

3. Vestlus on sujuv: igale esitatud küsimusele järgneb vastus ja kommentaarile reaktsioon, vestluses ei esine kohmetuse põhjustatud pikki pause, kogelemist ega asjatuid mõttekordusi. Vestluse fookuses püsib loogiline vastus, mis on mõjutatud eelmises küsimuses või väites sõnastatust.

4. Ajakirjanik esitab ühes kõnevoorus korraga ühe küsimuse.

5. Ajakirjanik eelistab väitlausele küsimust sisaldavaid kõnevoore.

6. Ajakirjanik väldib ründavaid, laetud ja hüpoteetilisi küsimusi, mis võivad rikkuda vestluse dünaamikat ja kvaliteeti.

7. Intervjueeritav kuulab aktiivselt, reageerides väärinfole ja pädevust ületavatele küsimustele vastulause või selgitusega.

8. Ajakirjanik hoiab tähelepanu ühel fookusel ja arendab seda, väldib fookuse nihkeid ja muutusi või sõnastab ning põhjendab neid selgelt.

9. Küsimuste valik vastab intervjuu formaadile ja eesmärgile.

10. Küsimused on kooskõlas intervjueeritava pädevuse ja rolliga intervjuus.

11. Küsimused on selged, konkreetsed ja ühemõttelised ning toetavad intervjueeritavat.

12. Küsimuste maht sobib konkreetse hetke, intervjuu ja intervjueeritavaga.

13. Intervjueeritava vastused on selged ja ühemõttelised ning küsimusega loogilises vastavuses.

14. Vestluspartnerid kasutavad peegeldamist, summeerimist, ümbersõnastamist ja näitlikustamist ning esitavad täpsustavaid küsimusi, et tagada vestluse arusaadavus auditooriumi jaoks, kontrollida üksteise korrektset mõistmist ja vältida infoaukude teket.

15. Ajakirjaniku küsimused väljendavad tema püüdu vestluspartnerit ja tema kogemust mõista.

16. Ajakirjanik kasutab vestluspartneriga rääkides mitteverbaalseid (miimika, žestid, pilkkontakti hoidmine) ja verbaalseid elemente, mille kaudu ta väljendab, et toetab intervjueeritavat, tajub adekvaatselt tema emotsioone ja on aktiivselt kohal, julgustades seeläbi vestluspartnerit teemat avama.

Tõhusad tehnikad uudisintervjuu lõpus

1. Ajakirjanik annab intervjuu saabuvast lõpust

selgesti märku.

2. Ajakirjanik jätab vestluspartnerile võimaluse sõnastada oluline sõnum.

3. Ajakirjanik kordab intervjuu lõpus, kes oli vestluspartner, ja võtab kokku vestluse tuuma.

4. Vestluse lõpuosa on suunatud nii auditooriumile kui ka intervjuueeritavale.

Töö käigus loodud maatriksi peamine ülesanne on pakkuda ajakirjandustudengitele ja -õppejõududele, tegevajakirjanikele ning teistele huvilistele normatiivne alus, mille järgi toetava uudisintervjuu tõhusust analüüsida. Selle toel saab soovi korral parendada enda intervjuueerimisoskuseid või intervjuude analüüsimise oskust. Maatriksit saab rakendada eelkõige kogemus- ja eksperdiintervjuudes, see pole üheselt ülekantav vastutajaintervjuudele.

Minu doktoritöö põhines kolmel eraldiseisval uuringul, mis väitekirjas kujunesid terviklikuks kvalitatiivuurimuseks. Empiirilise materjali moodustasid 50 uudis- ja vestlusintervjuud ringhäälingus, 9 poolstruktureeritud uurimisintervjuud COVID-19 ekspertidega ning 4 suulist ja 4 kirjalikku uurimisintervjuud ajakirjanikega. Koondasin ülevaatliku pildi nimetatud uuringutest tabelisse 2.

Kuigi doktoritöö koosnes kolmest üksteisele kronoloogiliselt järgnenud uuringust, ei saa väita, et uuringuplaan oluks algusest peale selge ja ideede areng lineaarne. Pigem kujunesid ka ideed spiraalina. Tulin kinnituse saamiseks korduvalt tagasi juba tehtud tähelepanekute juurde ning noppisin igast uuringust uut ainet, et minna edasi järgmise juurde ja luua sel viisil ka teoreetiliseks mõtestamiseks vajalikku materjali.

Toetava intervjuu kontseptsiooni loomisest

Doktoritööga alustades avastasin, et uudisintervjuude uurimises oli keskendutud vaid vastutajaintervjuudele. Samuti ilmnes, et puudub käsitlus, mis koondaks vastutajaintervjuust erinevaid uudisintervjuu alatüüpe ja kirjeldaks neile omast ajakirjaniku-intervjuueeritava suhet. Et seda lünka täita, pakkusin välja uue katusermini „toetav intervjuu“.

Termin „toetav intervjuu“ on mitmetahuline. Ühest küljest väljendab see intervjuueeritava toetamise tähtsust intervjuus kui protsessis eesmärgiga

julgustada teda avama teemat vabalt, sujuvalt ja sügavuti. Teisalt toetab põhjalik teemakäsitlus, mida soodustab intervjuueeritava abistamine, omakorda auditooriumi vajadust ja soovi saada mitmekülget ja põnevat teavet. See suurendab edaspidi nii auditooriumi kui ka võimalike intervjuueeritavate usaldust ajakirjaniku vastu. Lisaks iseloomustab termin „toetav intervjuu“ uudisintervjuus ajakirjaniku ja intervjuueeritava suhte iseloomu, mille eesmärk on säilitada positiivne kontakt.

Toetavas intervjuus saab ajakirjanik olla empaatiline, kannatlik ja mõistev kuulaja, kes oskab verbaalsete ja mitteverbaalsete võtete abil luua õhustiku, mis võimaldab intervjuueeritaval vestelda mugavalt ja avatult, jagada selgitusi, emotsioone ja kogemusi.¹⁴

Millised olid ekspertide kui intervjuueeritavate kohta tehtud järeldused?

Teema avamise lähtepunkt on eksperdi täpne (enese)positsioneerimine, sest sellest rollist tuleneb sõnumite valik. Selgus, et eksperdi roll intervjuus ei ole paraku alati kõigile üheselt selge ja ekspert võib asetada end suisa mitmesse rolli korraga. Nii esines ekspert ühtaegu näiteks kindlat institutsiooni esindava teadlase ja oma valdkonna pädeva autonoomse eksperdina või siis oli nii teadlase rollis kui ka jagas kogemust.

Oli rõõmustav tõdemus, et minu uuringutes osalenud eksperdid tõepoolest soovisid olla ajakirjanikele koostöised vestluspartnerid, kes aitaksid auditooriumil teemat võimalikult hästi mõista. Muu hulgas väljendus see asjaolus, et eksperdid püüdsid vastata kõigile esitatud küsimustele, seda ka juhul, kui ajakirjanik esitas neile oma kõnevoorus mitu järjestikust küsimust. Küll aga tõdesid intervjuueeritavad, et mitut küsimust on keerukas mees pidada, mistõttu võis mõni oluline küsimus ka vastamata jääda. Meie teadlaste koostöisus ekspertidena väljendus ka nende püüdluses vastata isegi sellistele küsimustele, mis ületasid nende pädevust või olid spekulatiivsed. See on paraku ohtlik ja libe tee. Teadlaste endi sõnul maksid valeennustused ja oma pädevuse piiridest väljumine hiljem korduvalt kibedalt kätte: tehtud ennustused ei täitunud või nende oeldu ei langenud otsustajate jutuga päriselt kokku.

Jäi silma, et eksperdid ei kasutanud piisavalt vaikust ehk võimalust küsimuse üle põgusalt järele

¹⁴ Adams, S. ja Lee-Potter, E. (2017). Interviewing for Journalists. London: Routledge; Brundage, S. B., Graap, K., Gibbons, K. F., Ferrer, M. ja Brooks, J. (2006). Frequency of Stuttering During Challenging and Supportive Virtual Reality Job Interviews. *Journal of Fluency Disorders*, 31(4), 325–339. DOI:10.1016/j.jfludis.2006.08.003R; Skinner, D., Gasher, M. J. ja Compton, J. (2001). Putting Theory to Practice: A Critical Approach to Journalism Studies. *Journalism*, 2(3), 341–360. DOI:10.1177/146488490100200304.

Tabel 2. Ülevaade doktoritöö uuringutest ja meetoditest

Uuring	Peamised uurimisküsimused	Meetodid	Valimi suurus
I. Välkintervjuud tippportlastega	1. Milliseid küsitlemistehnikaid kasutavad ajakirjanikud välkintervjuudes? 2. Kuidas toetavad ajakirjanikud välkintervjuudes intervjuueeritavat? 3. Millised on välkintervjuudes kasutatavate küsitlemistehnikate peamised puudused? 4. Kuidas saab intervjuueeritavat tõhusamalt küsitleda?	Vestlusanalüüs ja kvalitatiivne sisuanalüüs	16 uudisintervjuud Eestist, 3 uudisintervjuud välisriikidest
II. Raadioajakirjanike küsitlemispraktikad	1. Kuidas valmistuvad raadioajakirjanikud otse-eetri intervjuudeks? 2. Kuidas saab intervjuueeritavat tõhusamalt küsitleda? 3. Mil määral on ajakirjanikud valmis neile antud tagasisidet vastu võtma?	Kvalitatiivne sisuanalüüs (ajakirjanike kirjalikud vastused, otse-eetri uudis- ja vestlusintervjuud, uurimisintervjuu), vestlusanalüüs (otse-eetri uudis- ja vestlusintervjuud)	20 uudis- ja vestlusintervjuud raadios, 4 kirjalikku intervjuud, 4 osalusintervjuud
III. Eksperdiintervjuud COVID-19 kriisis	1. Millised intervjuueerimistehnikad abistavad eksperte teema avamisel kõige rohkem? 2. Millised küsitlemispraktikad ja -strateegiad takistavad eksperdil teemat avada? 3. Milliseid tehnikaid kasutavad eksperdid ise teemat avades ja selgitades?	Vestlusanalüüs (otse-eetri uudisintervjuud), kvalitatiivne sisuanalüüs (otse-eetri uudisintervjuud, uurimisintervjuud)	11 uudisintervjuud (ajakirjanik ja ekspert), 9 poolstruktureeritud uurimisintervjuud ekspertidega (uurija ja ekspert)

mõelda, vaid tõttasid kohe vastama. Nii oli vastus mõnikord kobav, sest vastaja alles otsis mõttes sobivaid sõnu. Ka ei kippunud ekspert ebaselge küsimuse korral paluma selgitust ega täpsustust. Selle asemel püüdis ta aimata, mida ajakirjanik teada soovib, ja vastata selle alusel.

Eksperdid tõdesid, et neid abistaksid teema avamisel ajakirjaniku peegeldused ja parafraseeringud, kuna tänu neile on võimalik paremini mõista, millised senised vastused on olnud ebaselged või lünklikud ning vajaksid täiendamist. Suurema meediakogemusega eksperdid olid alati ajakirjaniku faktivigu korrigeerima.

Olenemata varasemast avaliku esinemise kogemusest pidasid eksperdid tähtsaks intervjuuks valmistumist. Selles nägid nad võimalust nii teemat auditooriumile põhjalikumalt avada kui ka ennast otse-eetris julgemalt ja mugavamalt tunda. Suurema meediakogemusega eksperdid olid valmistumi-

sel oskuslikumad, pannes intervjuu eel enese jaoks paika põhisõnumid ja teema mõistmist hõlbustavad näited.

Sõltumata iseenda meediakogemusest hindasid eksperdid ajakirjanike juures kõrgelt konfronteeruva suhtlusstiili vältimist, samuti aktiivset kohalolu ja pühendumist, empaatilist suhtlusstiili ning neile antud võimalust teema rahulikult lõpuni avada. Selle kaudu tunnetavad nad ajakirjaniku tuge, mis julgustab neid teemat põhjalikult käsitlema.

Millised olid ajakirjanike küsitlemistehnikate peamised puudused?

Selgus, et intervjuu üks levinumaid muresid on selge fookuse puudumine. Sageli ei selgunud ei vestluse alguses, kestel ega järel, milline oli keskne fookus, sest ükski järgnev küsimus ei täiendanud eelmist ega aidanud teemat sügavuti mõista, vaid pigem avas uue teemaliini. Eriti murettekitav on see

väga lühikese uudisintervjuu korral, kus aega teema ammendavaks käsitleks niigi napib. Selge fookuse puudumine võib põhjustada mitteammendava teemakäsitlemise.

Ka ei olnud fookuse muutmine alati markeeritud ega põhjendatud. Tekkis küsimus, miks esitas ajakirjanik selle küsimuse just sel hetkel, ja jäi arusaamatuks, miks ta ootamatult suunda muutis, selle asemel et vestlust edasi arendada ja algset fookust ammendavalt käsitleda.

Teine suurem murekoht puudutab küsimuste mahtu. Ajakirjanikud esitasid väga lühikese kestusega intervjuus mõnikord suuremahulisi küsimusi, mis on vastaja kognitiivsete mäluprotsesside suhtes nõudlikud. Kui aega napib, ei saa intervjuueeritav mahukale küsimusele ammendavat vastust anda ja teemakäsitus võib jääda pealiskaudseks. Kannatada võib saada ka vastaja maine, sest ta mõjub kas pealiskaudselt või asjatundmatult. Intervjuu lõpus on väga mahukas küsimus samuti problemaatiline, sest vastajal ei jagu viimases intervjuuetapis sellele vastamiseks lihtsalt piisavalt aega. Ebasobiva mahuga küsimused kujunevad takistuseks ka neis intervjuudes, kus vastaja rollis on väga jutukas inimene, kes sellise küsimuse tagajärjel kaaperdab ajakirjaniku kui vestlusjuhi rolli.

Võis märgata, kuidas see, kui ajakirjanik kesken- dus liigselt intervjuu eel koostatud küsitlemiskavale, muutis tema küsitlemisstiili paindumatuks ja pärssis ajakirjaniku aktiivse kuulamise võimekust.

Aktiivse kuulamise tehnikad vajavad suuremat tähelepanu, kuna uuringutest selgus, et ajakirjanikud kasutavad neid väga vähesel määral. Aktiivse kuulamise tehnikate vähene rakendamine on aga otseselt seotud hinnanguliste väidete, laetud küsimuste ja meelevaldsete eeldustega, sest need võtted viitavad mõnigi kord ajakirjaniku ebapiisavale tähelepanule.

Meelevaldsed eeldused ja ebatõesed hinnangulised väited tekitavad muret, kuna nende märkamise, ümber lükkamine või parandamine nõuab ka intervjuueeritavalt julgust ja häid aktiivse kuulamise oskusi. Väiksema meediakogemusega vastajal võib neid aga nappida.

Hinnangute ja ebatäpsete eelduste parandamine võib mõjuda õigustavalt ning on niigi lühikeses intervjuus ajakulukas, mistõttu ei kipu seda tegema isegi kogenud kõneisikud. Hinnangute ja eelduste parandamata jätmine võib aga omakorda põhjustada valeinfo levikut. Samuti viitavad hinnangulised väited mõnel juhul empaatia puudumisele: neid kasutades näib, nagu ajakirjanik ründaks vastajat ja

taotleks temalt õigustusi, selle asemel et püüda teda mõista.

Väga levinud oli mitme küsimuse esitamine ühes ja samas kõnevoorus. See nõuab vastajalt nii suutlikkust iga küsimus meelde jätta kui ka tähelepanelikkust, et neist kõik saaksid vastuse. Tihti vastasid intervjuueeritavad üksnes viimasele küsimusele mitmest ja teiste juurde ei tulnud ka ajakirjanik oma järgmises kõnevoorus tagasi. Kui esitada mitu küsimust korraga, annab see intervjuueeritavale ühtlasi vabad käed valida endale mugavaim küsimus. Auditooriumi jaoks võivad vastuseta jäänud küsimused tuua kaasa ebapiisava teemakäsitlemise.

Probleeme oli pikkade, kohmakate ja raskesti mõistetavate kõnevoorudega, milles puudus selgesti sõnastatud konkreetne küsimus. Veelgi keerukam oli vastajal juhul, kui ajakirjanik ei esitanudki talle küsimust ehk tema kõnevoorus kõlas ainult väide.

Levinud praktikana paistsid silma ajakirjanike kõige-küsimused, mis taotlesid vastusena ülivõrdes esitatud hinnangut. Lühikeses otse-eetri uudisintervjuus on intervjuueeritaval neile vastata väga raske, sest see eeldab kognitiivselt keerukamaid ja aeganõudvamaid mõtteprotsesse, milleks ei avane pinge all vesteldes sageli võimalust. Nii on kõige-küsimuste vastused pahatihti kohmetud ja ebalevad.

Intervjuueeritavad tõdesid, et neile on suureks abiks, kui ajakirjanik ise palub näiteid, selgitusi, võrdlusi ja täpsustusi, andes sel viisil märku, et mõttekäik ei ole olnud üheselt selge. Eriti tähtis on see selleks, et selgitada tõhusamalt kompleksseid teemasid ning keerulisi termineid ja protsesse, kuid pigem kasutati seda tehnikat vähe.

Eraldi tasub tähelepanu pöörata intervjuu lõpetamisele, sest vestluse lõpu selge markeerimine annab intervjuueeritavale võimaluse esitada veel mõni kaalukas mõte. Muu hulgas aitaks kokkuvõttev lõppakord ka auditooriumil hõlpsasti mõista, kellega ja millest räägiti.

Millised on uudisintervjuude tõhustamise võimalused?

Analüüsitud intervjuudele tuginedes pakkusin välja võimalused, kuidas otse-eetri toetavas intervjuus tõhusamalt käsitleda.

Intervjuu eel

1. Soovitan enne intervjuud koos intervjuueeritava läbi arutada ja kokku leppida nii intervjuu teema kui ka täpsema fookuse, mis sobitub intervjuu formaadiga. See aitab tagada, et vestluspartneritel on

intervjuule sarnased ootused, ning annab mõlemale võimaluse paremini ja sihitumalt valmistuda.

2. On tähtis leppida kokku, millises rollis intervjuueeritav esineb ja millised on tema pädevuse piirid. Ühest küljest võimaldab see teemat tema pädevuse piires sügavuti avada, teisest küljest aga hoida ära küsimused, millele vastamiseks tal pädevus või voli puudub. Kui ajakirjanik vestleb näiteks viirusepandeemia teemal perearstiga, ei ole temalt mõistlik küsida riiklike piirangute ajalise rakendumise kohta ega paluda hinnangut sellele, kuidas tuleks piirangute eirajaid karistada.

3. On kasulik julgustada intervjuueeritavat juba enne intervjuud mõtlema läbi põhisõnumid, nende selge sõnastuse ja juttu ilmestavad näited. See aitab kasvatada tõenäosust, et auditoorium mõistab teemat samamoodi, nagu ekspert soovis seda edasi anda.

4. Intervjuueerijal tuleks intervjuuks põhjalikult ette valmistuda. Esiteks hõlmab see tööd teemaga, täpsemalt selle fookusega. Hea mõte on paluda intervjuueeritavalt olulist taustainfot kirjalikult ja rääkida see temaga läbi juba enne otse-eetrit. Teiseks tähendab eeltöö tutvumist intervjuueeritava varasemate intervjuudega, et mõista talle omast suhtlemisstiili ja valida selle alusel küsitlemisstrateegia.

Intervjuu alguses

Soovitan ajakirjanikul jälgida, et ta avaks vestluse viisil, mis tutvustab selgelt nii teema fookust kui ka intervjuueeritavat, võimaluse korral peaks ta auditooriumile põhjendama, miks on rääkima valitud just see kõneisik. Intervjuu jälgija peaks saama aru intervjuueeritava seosest käsitletava teemaga. See aitab tal paremini mõista ka intervjuu lähtepunkti ja seda, mis tüüpi vestlusega on tegu.

1. Sissejuhatus võiks sisaldada elemente, mis köidavad auditooriumi tähelepanu. See võib tähendada põnevaid, tähtsaid või ootamatuid fakte, tsitaati või kaalukat taustainfot, mis rõhutab teema uudisväärtust. Selline lähenemine aitab kohe alguses auditooriumis intervjuu vastu huvi tekitada.

2. Algavale intervjuule lisab väärtust teema asjatundlik raamistamine, mis rõhutab valitud fookuse olulisust ja seost teiste samal ajal toimuvate sündmustega. Selgelt sõnastatud uudisväärtus aitab ühtlasi auditooriumil mõista, miks on sel hetkel vaja rääkida just sellest teemast.

3. Vestluse avangust peaks ilmnema, millises rollis on ajakirjanik ja millises intervjuueeritav. Kui intervjuu jälgijatele antakse märku, et vastaja on näi-

teks keegi, kes jagab oma koroonaviiruse põdemise kogemust, ei oota nad sellest intervjuust teadmist riigi vaktsiinihanke edenemise kohta. Ühtlasi on see selge vihje ajakirjanikule, kes saab jälgida, et esitatavad küsimused ei ületaks vastaja pädevuse piire. Intervjuueeritav omakorda võiks julgesti anda märku küsimustest, mis ületavad tema pädevuse, ja loobuda neile vastamisest.

4. Tasub silmas pidada, et intervjuu avaküsimus sobiks ühe selge ja konkreetse intervjuuformaadiga ning suhestuks loogiliselt intervjuu sissejuhatuse ja fookusega. Hästi sõnastatud avaküsimus võimaldab nii auditooriumil kui ka intervjuueeritaval vestlusega hõlpsamini kaasa minna ja minimeerida ohtu, et intervjuu nihkub kohe alguses valitud fookusest kõrvale.

5. Avaküsimuse maht peaks sobituma nii intervjuu formaadi ja kestuse kui ka intervjuueeritavaga. Kui ajakirjanik esitab mõneminutilise lühintervjuu alguses väga suure mahuga küsimuse ja vastama satub jutukas inimene, lõppeb intervjuu pärast üht küsimuse-vastuse seeriat. Sel juhul pole tegu mitte intervjuu, vaid kommentaariga. Kui ajakirjanik plaanib teemat siiski intervjuule omase dialoogina arendada, soovitan avaküsimuse sõnastamisel mainitud aspekte arvesse võtta.

6. Et väärtustada intervjuueeritava autentset kogemust või eksperditeadmisi, tuleks ajakirjanikul vältida meelevaldseid eeldusi ja hinnangulisi väiteid.

7. Ajakirjanik võiks kasutada vastajat toetavaid mitteverbaalseid tehnikaid, mis aitavad juba intervjuu alguses luua avatud ja usaldusliku õhkkonna. Nii tunneb intervjuueeritav end mugavalt ning julgeb oma mõtteid ja kogemusi jagada.

Intervjuu ajal

1. Soovitan jälgida, et vestlus püsiks seatud fookuse piires, sest see aitab käsitleda valitud teemat põhjalikumalt. Fookuse muutus võib olla tarvilik juhul, kui vestluses tõuseb esile mõni oluline uus vaatenurk või täiendav teemaliin. Sel juhul tuleks fookuse nihe selgelt markeerida, et ka auditoorium mõistaks, miks on kõrvalepõige vajalik ja millist lisaväärtust see valitud teemaarendusele pakub.

2. Kui ajakirjanik defineerib end eksperdi- või kogemusintervjuus vastavalt vahendaja või vestlejana, aitab see luua õhustiku, milles vestluspartner end kindlamalt tunneb. Kindlustunne, mille ajakirjanik toetavate tehnikate abil loob, võimaldab omakorda pakkuda auditooriumile paremat teemakäsitlust.

3. Esitatavad küsimused ei tohiks ületada interv-

jueeritava pädevuse piire ega kalduda kõrvale tema rollist konkreetsetes intervjuus.

4. Et intervjuust ei kujuneks selline vestlus, mida juhib intervjuueeritav, on ajakirjanikul soovituslik jälgida kõnevoorude hulka ja pikkusi. Intervjuueeritava väga pikad kõnevoorud vajavad tähelepanu, sest neis võib fookus pealtnäha märkamatuks nihkuda. See võib omakorda kujuneda ohuks nii intervjuu algsele fookusele kui ka luua intervjuueeritava jaoks võimaluse ise uus agenda seada. Sel juhul tekib küsimus, kes õieti intervjuud juhib.

5. Aktiivne kuulamine aitab vältida infoaukude teket, hoiduda hinnangulistest väidetest, meelevaldsetest eeldustest ja juhuslikest fookuse nihetest. See nõuab ajakirjanikult tõelist kohalolu. Aktiivne kuulamine ei väljendu mitte üksnes kuulamispõhistes küsimustes, vaid ka mitteverbaalsetes tehnikates, mis tekitavad intervjuueeritavas tunde, et tema ja teema on ajakirjanikule tõepoolest olulised.

6. Selleks, et kõik vestluse osalised mõistaksid intervjuueeritava sõnumeid sarnaselt, tuleb ajakirjanikul kasutada peegeldamise ja ümbersõnastamise tehnikaid. Eriti vajalik on see keeruka teema, vähetuntud terminite ja mitmeastmeliste protsesside selgitamisel. Ajakirjaniku omasõnalised lühikokkuvõtted aitavad auditooriumil mõista isegi vastaja pikki kõnevoore.

7. Intervjuu kujundavad tõhusamaks selgitused, lihtsustused ja näited. Just eksperdiintervjuus on oht kasutada termineid, mis võivad olla teemakaugele jälgijale arusaamatud. Kui ajakirjanik märkab, et vastaja kirjeldab keerukaid mõttekonstruktsioone ja kompleksseid protsesse ning kasutab termineid, siis saab ta esitada täpsustavaid küsimusi. Ka võib ta paluda öeldut lihtsustada ja/või näidetega illustreerida.

8. Et intervjuueeritav ja auditoorium mõistaksid, mida täpselt ajakirjanik teada soovib, tuleks tal esitada ühes kõnevoorus korraga üksainus selge ja konkreetne küsimus. Viguriga ja loomingulised küsimused võivad, ent ei pruugi alati ei vastaja ega ka auditooriumi perspektiivist töötada.

9. Küsisõna valikust tähtsam on ajakirjaniku oskus hinnata seda, kui hästi sobib küsimus mahu poolest konkreetse hetke ja olukorraga, samuti intervjuu kestuse, intervjuueeritava ja intervjuu etapi-ga. Mahu puhul tasub meele pidada kahte mõõdet: teema, protsessi või sündmuse detailsusastet ning ajas paiknemise perspektiivi.

10. Selliste küsimuste esitamisel, mis on väga suure mahuga ja eeldavad ülivõrret sisaldavat vas-

tust, tasub olla ettevaatlik, sest need nõuavad vastajalt keerulisemaid ja aeganõudvamaid mõtteprotsesse. Kui ajakirjanik soovib siiski selliseid küsimusi esitada, võiks ta neist intervjuueeritavale enne intervjuud teada anda, sest intervjuueeritavat ootamatult tabav kõige-küsimus ei täida tõenäoliselt soovitud eesmärki.

11. Kui tegu ei ole vastutajaintervjuuga, soovitatakse ajakirjanikul kujundada empaatiline, avatud ja toetav õhkkond. Vältida võiks ründavaid ja hinnangulisi küsimusi ja väiteid ning kasutada tuleks mitteverbaalseid tehnikaid, mis sisendavad julgust ja väljendavad mõistmist (noogutamine, vestluspartneri emotsioone peegeldav miimika, silmside hoidmine jm). Avatud õhustik julgustab intervjuueeritavat teemat sisukamalt avama ja oma kogemust kirjeldama.

Intervjuu lõpus

1. Et intervjuu ei lõpeks auditooriumi ja intervjuueeritava jaoks ootamatult, tasub ajakirjanikul selle peagi saabuvast lõpust veidi varem märku anda. Kui ajakirjanik viitab, et intervjuu hakkab läbi saama, mõistab intervjuueeritav, et pikemaks teemaarenduseks ei ole enam aega ja on viimane võimalus edastada auditooriumile mõni veel ütlemata oluline sõnum.

2. Vestluspartneri tänamine on viisakas ja hea võte, millega ajakirjanik saab partneri vastu austust väljendada ning säilitada meeldiv suhe ka tulevikuks.

3. Intervjuu lõpus tasub ajakirjanikul korrata, kellele ja millest räägiti. Nii saavad ka intervjuud poole pealt jälgima asunud kuulajad-vaatajad aru, mis teemal kõneldi ja kes oli ajakirjaniku vestluskaaslane.

4. Sõltuvalt käsitletud teemast võib olla kasulik, kui ajakirjanik teeb vestlusest oma sõnadega lühikokkuvõtte. See ei pea hõlmama ega saagi hõlmata kõiki käsitletud teemapunkte, kuid on väärt võimalus anda auditooriumile edasi vestluse tuum.

Kokkuvõtteks

Täiendasin oma doktoritööga seni kehtinud uudisintervjuude käsitlemise paradigmat, liigutades luubi ajakirjanikult ja tema küsimuste sõnastamise viisilt pigem ajakirjaniku ja intervjuueeritava vahelisele suhtele. Muu hulgas tähendab see, et kui vastutajaintervjuudes on keskne sõlmpunkt ajakirjaniku võimupositsiooni säilitamine, siis kogemus- ja eksperdiintervjuudes saavad tähtsaks pigem empaatia, hinnanguliste väidete vältimine, faktitäpne peegeldamine, keerukate mõttekäikude parafraseerimine ning küsimuste-vastuste mahu arvestamine.

Kui neid elemente teadvustada ja nendega arvestada, on võimalik saavutada tõhusam intervjuuprotsess, mis omakorda hõlbustab kõigi jaoks ammendava teemakäsitluseni jõudmist.

Uudisintervjuu ammendavus peab olema keskne eesmärk, sest see aitab intervjuu jälgijatel käsitleva teema kohta võimalikult palju olulist teavet saada ja see õigesse konteksti asetada, et teemat paremini mõista. Mõnel juhul on ammendav teemakäsitlus ühtlasi vajalik selleks, et teha uue teadmise pinnalt järgmisi otsuseid või samme. Samuti kasvatab ammendav intervjuu tõenäolisemalt auditooriumi usaldust nii ajakirjaniku kui ka intervjueeritava vastu, sest nad suudavad pakkuda põhjalikku ja põnevat teemakäsitlust.

Kui vastutajaintervjuus on ajakirjaniku vestlusjuhi roll hästi nähtav ja tajutav, siis eksperdi- ja kogemusintervjuus pole see nii eksplitsiitne. Seetõttu võib pealiskaudsel jälgijal jääda märkamata, kui vestlusjuhi roll nihkub ajakirjaniku käest intervjueeritava kätte.

Minu analüüs näitab, et ajakirjaniku ette valmistatud küsimused ei ole olulisim tegur, mis juhirollis püsimist mõjutab. Pigem sõltub see aktiivse kuulamise oskustest, esitatud küsimuste mahust ja seatud fookusest. Sobimatu mahuga küsimused, ent ka hüplik või lausa puuduv fookus võimaldavad intervjueeritaval ise agenda seada ja sel moel ajakirjanikult vestlusjuhi koht üle võtta.

Sellisel juhul tahaksin uurijana küsida, kes vestlust õieti juhtis ja miks sai see otsa enne, kui kõigele olulisele suudeti tähelepanu pöörata. Teisisõnu: intervjuu lõpus võib auditoorium tunda, et sellest ei kujunenud tervik ja see ei pakkunud ammendavat

teemakäsitlust.

On selge, et intervjuu juhtimise oskusi on võimalik – ja professionaalse enesearengusoovi korral suisa kohustuslik – õppida ning pidevalt arendada. Selleks peab ajakirjanik teadma, millistest komponentidest tõhusa intervjuueerimise tehnikad koosnevad ja milliseid neist ta ise rakendab.

Oskuslik intervjuueerimine pole mitte kaasasündinud oskus, vaid vajab järjepidevat teadlikku harjutamist. Kõige olulisem on seejuures pidev reflektatsiooniprotsess. Ajakirjanikud, kes pühenduvad oma oskuste arendamisele, saavutavad paremaid tulemusi ja suudavad pakkuda auditooriumile rikkalikumat ning väärtuslikumat sisu.

Otse-eetris tehtud uudisintervjuu on koosloomeprotsess. See tähendab, et kui soovida pakkuda sageli pingelises olukorras kulgeva vestluse käigus auditooriumile ammendav teemakäsitlus, mängivad suurt rolli mõlemad vestluspartnerid: nii ajakirjanik kui ka intervjueeritav.

Ajakirjanik saab küll vestluspartnerit toetada ning suunata teda oma kogemusi, protsesse või otsuseid auditooriumile arusaadavalt analüüsima ja tõlgendama, kuid vastutusest pole vaba ka intervjueeritav. Temal on vestluses osaledes moraalne kohustus anda vastuseid ning tuua avalikkuse ette ja tähelepanu alla vaatenurki, mis on olulised just tema või esindatava institutsiooni jaoks. Seejuures peab ta püsima usaldusväärse allikana.¹⁵

Niisiis on intervjuu õnnestumises tähtis osa nii ajakirjanikul, intervjueeritaval kui ka nende koostöisel ja toetaval suhtel, mille käigus nad teineteist mõjutavad.

¹⁵ Ekström, M. (2006); Franklin, B. ja Carlson, M. (2011). *Journalism, Sources and Credibility: New Perspectives*. Abingdon: Routledge.